

ChatGPT a jeho využití ve výuce češtiny pro cizince

ChatGPT and its use in teaching Czech for foreigners

Dita Macháčková

Abstrakt: Tento příspěvek seznamuje s možnostmi využití chatbotu ve výuce češtiny pro cizince z pohledu lektora i studenta. Představuje, jak si lze zjednodušit a ulehčit lektorskou přípravu, jak chatbot používají studenti a jaký má tento nástroj limity zejména vzhledem k charakteru jazyka, se kterým pracuje, v našem případě s češtinou. Nastiňuje také tvoření tzv. promptu, jehož kvalita výrazně ovlivňuje úspěšnost komunikace s chatbotem a tedy výsledek, kterého chce uživatel dosáhnout. Ukazuje, že práce s chatbotem skýtá pro lektory i studenty nové způsoby, jak zefektivnit (sebe)vzdělávání, zároveň ale upozorňuje na jejich rozdílnou uplatnitelnost v oblasti češtiny pro cizince v porovnání s anglickým jazykem.

Klíčová slova: AI, čeština pro cizince, chatbot, ChatGPT, prompt, umělá inteligence

Abstract: This paper introduces the possibilities of using chatbot in teaching Czech to foreigners from the perspective of both teacher and student. It presents how to simplify and facilitate the tutor's preparation, how the chatbot is used by students and what are the limits of this tool, especially considering the nature of the language it works with, in this case Czech. It also outlines the creation of the so-called prompts, the quality of which significantly influences the success of communication with the chatbot and therefore the result the user wants to achieve. It shows that working with a chatbot offers new ways for tutors and students to make (self-)education more effective, but at the same time points out the different applicability of chatbots in the field of Czech for foreigners compared to English language.

Key words: AI, Czech for foreigners, chatbot, ChatGPT, prompt, artificial intelligence

1 Úvod

S rychlým rozvojem umělé inteligence a strojového učení se vytvářejí nové možnosti a nástroje, které mohou zefektivnit proces výuky jazyků. Jedním z takových nástrojů je chatovací robot (chatbot), jenž je schopen automatizovaně komunikovat s uživatelem a simulovat tak reálnou konverzaci. Revolučním krokem bylo spuštění ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer) v listopadu 2022 a jeho následné zpřístupnění veřejnosti. Prototyp ChatGPT 3.5 poskytuje firma OpenAI dosud jako otevřený, pokročilejší GPT-4.0 funguje v uzavřeném systému a je možné s ním pracovat v rámci placené verze. Uvedený model je dnes pravděpodobně nejpoužívanějším chatbotem na světě, a to napříč různými obory. Je tedy nasnadě, že začal být využíván i v jazykovém vzdělávání.

Chatbot má v této oblasti obrovský potenciál a nepochybně změní způsob vzdělávání – jak na straně vzdělavatelů, tak i studujících. Prozatím jsou možnosti chat-

botů oběma stranami edukačního procesu objevovány, testovány a hojně diskutovány. Zkušenosti prvních uživatelů jsou sdíleny, což kromě nesporného benefitu přináší i otázku přenositelnosti těchto návodů do prostředí výuky češtiny pro cizince. ChatGPT komunikuje v několika jazycích (včetně češtiny), ale je třeba brát v úvahu fakt, že model je natrénován na nepoměrně větším množství anglických textů. Z toho vyplývají rozdílné možnosti využití chatbotu ve výuce češtiny pro cizince, např. užší záběr témat a stylů, menší přesnost textů, nižší míra zohlednění kulturních a idiomatických výrazů a kontextů apod.

Jelikož obliba a využívání modelu ChatGPT roste, rozhodli jsme se podělit o zkušenosti s prací s tímto chatbotem jak z hlediska lektorského, tak i studentského. Vybrali jsme návody, které nejvíce rezonují na platformách uživatelů (pedagogů i studentů), a je zde tedy nejvyšší pravděpodobnost jejich užití. Kromě nesporného benefitu, kterým jsou (zatím ještě nedostatečně prozkoumané) takřka nekonečné možnosti využití, od opravy gramatického cvičení přes tvorbu textu až po sestavení kurikula, má práce s chatbotem na poli češtiny pro cizince určitá omezení, se kterými je třeba počítat a studenty na ně upozorňovat, aby se naučili používat chatbot efektivně, nikoli nerozvázně.

Obecně bychom tyto limity mohli pojmenovat jako nižší spolehlivost generovaných výsledků oproti angličtině. Zatímco pro angličtinu je dostupné velké množství textů, audiomateriálů a konverzačních dat, pro češtinu je tato databáze mnohem menší. To může omezovat možnosti chatbotu GPT generovat relevantní a pestrý obsah pro potřeby češtiny. Český jazyk má navíc bohatou a složitou morfolonii, volným slovosledem komplikovanou syntax a navíc nepatří k jazykům s nízkým komunikačním kontextem. Chatbot GPT proto může mít potíže s gramatickou správností, což může vést k chybám v generovaných textech. Problémy s rozpoznáváním kontextu může vést k nepřesným nebo nesrozumitelným odpovědím. To je zvláště viditelné při pokusech o konverzaci nebo komunikaci v různých situacích. V oblasti lexika mohou uživatelé narazit na nedostatek specializovaného obsahu (např. právnícký, lékařský či technický jazyk) ve srovnání s angličtinou.

I přes tato omezení může práce s chatbotem GPT v češtině pro cizince přinášet výhody a poskytovat podporu při výuce. Je však důležité, aby studenti i lektoři byli kritičtí k odpovědím a materiálům generovaným chatbotem a vždy se snažili ověřit jejich správnost a relevantnost. Studenti, zejména začátečníci, se však nacházejí teprve ve výukovém procesu a jejich kompetence k posouzení kvality vygenerovaného materiálu jsou značně omezené, ověření kvality na základě porovnání výsledků s odbornou literaturou či jinými věrohodnými zdroji zase postrádá výhody jednoduchého vyhledávání výsledků a časové úspory. U lektorů je situace jiná: jako odborníci jsou s to posoudit, zda je vyprodukovaný výsledek relevantní, správný a použitelný, mohou jej modifikovat či korigovat.

Kvalitu generovaného materiálu lze značně ovlivnit správně voleným promptem, tedy příkazem. Platí tu úměra – čím obecnější prompt, tím vágnější výsledek. Při tvorbě promptu je tedy klíčové pečlivě zvážit své požadavky a explicitně je vyjádřit. Případný neúspěch neznačí, že chatbot neumí daný problém vyřešit, ale pravděpodobně potřebuje ještě přesnější zadání. Na základě našich zkušeností jsme pro práci s prompty formulovali tyto tipy:

- Chatbot pracuje lépe, pokud mu přidělíme nějakou roli, tj. má-li za nás tvořit z pozice např. lektora, studenta, copywritera, lingvisty apod.
- Podobně je třeba určit příjemce, tedy publikum, pro které je generován výsledný materiál, např. studenti češtiny pro cizince, začátečníci.
- Konkrétní výstup lze formulovat jeho pojmenováním (např. esej, e-mail, gramatické cvičení) nebo uvedením příkladu, na jehož základě jazykový model vygeneruje text podobných charakteristik.
- Chatbot umí zpracovat výsledek i v různých formátech, např. do tabulky, v abecedně řazeném seznamu atd.
- Stanovení cíle umožní chatbotu zúžit výběr a nabídnout relevantnější možnosti. Např. k požadavku na text o Karlu IV. lze připojit poznámku, zda má výsledek poučit, pobavit nebo být součástí materiálu ke konkrétnímu jazykovému jevu apod.
- Kterékoli další detaily ohledně kvality či kvantity výstupu pomáhají zpřesnit vyhledávání a generování požadovaného. Lze např. stanovit přítomnost, absenci či počet konkrétních slov (text o býložravcích bude obsahovat slova: spásat, trávit, okusovat), druhů slov (10 tvrdých a 5 měkkých adjektiv), různých jazykových jevů (text nesmí obsahovat verba v pasivu) apod.
- V případě, že výsledný materiál není plně uspokojivý, není třeba vytvářet prompt nový, ale požádat chatbot doplnění, opravu, úpravu apod.

V následujících dvou kapitolách představíme několik způsobů, jak je chatbot prvními nadšenci z řad lektorů a studentů využíván. Ukázky jsou generovány v obou prototypch. Je tomu tak proto, že ačkoli GPT-4.0 má vyšší kvalitu (vyčníká např. lepší prací s daty, menší chybovostí, vyšší flexibilitou a kreativitou aj.), neplacený GPT-3.5 má více uživatelů, především z řad těch, kteří funkce chatbotu teprve testují nebo jej nevyužívají často.

2 Chatbot v práci lektora

2.1 Tvorba textů

Chatbot lze využít k rychlé tvorbě textů, což v přípravě na výuku znamená obrovskou časovou úsporu. ChatGPT může nabídnout jedinečné a kreativní nápady nebo

generovat text na základě konkrétních instrukcí, např. podle tématu (každodenní život, kultura, historie, věda, technika apod.), typu řečové dovednosti, specifické potřeby studenta (příprava na pohovor, na lékařské vyšetření), specifického zámeru lektora (zaměření na gramatický jev, použití určitých slov apod.) či podle jazykové úrovně studenta. Zde je třeba zdůraznit, že chatbot (zatím) neumí pracovat se Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky a jeho popisy (pří- nejmenším) pro češtinu tak, aby byl z tohoto hlediska s to vygenerovat spolehlivý text. Výsledný materiál odpovídá přibližné orientaci na škále začátečník – mírně pokročilý – pokročilý, a i tak je nutno odstranit z textu jednotlivé nedostatky, zejména v těch pro nižší jazykovou úroveň (např. výskyt kondicionálu na úrovni A1). Stejně tak je nezbytné zkontrolovat gramatické a jiné chyby.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: povídka v češtině, zábavný charakter, úroveň A2, užití slov krokodýl, pes a motýl:

Ejhle! Byli jednou dva psi, Baryk a Max, kteří měli posedlostí sbírat ponožky. Jednoho dne při svém dobrodružství objevili tajemný prales. Ponožky byly všude! Ale co překvapilo psi, byl zde krokodýl s ponožkami na všech nohou. Říkali mu Sockodýl. Psi se zarazili, ale Sockodýl jim s úsměvem ukázal svoji sbírku. Vzájemně si vyměnili nejlepší ponožkové tipy a začali společně organizovat módní přehlídky pro motýly. Bylo to opravdu divoké dobrodružství plné módy a smíchu. (OpenAI, 2023).

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: čeština pro cizince, dialog v restauraci mezi klientem a číšníkem, úroveň A1:

- Číšník: Dobrý den. Jak Vám mohu pomoci?
- Klient: Dobrý den. Mám rezervaci na jméno Novák.
- Číšník: Ano, pane Novák, máte rezervaci na 2 osoby. Následujte mě, prosím. Tady máte stůl.
- Klient: Děkuji.
- Číšník: Máte již vybrané něco k pití?
- Klient: Ano, rád bych si dal minerální vodu.
- Číšník: Samozřejmě, minerální voda. A co k jídlu?
- Klient: Dnes si dám kuřecí salát, prosím.
- Číšník: Výborně, kuřecí salát. Děkuji, vaše objednávka je přijata. Hned to přinesu.
- Klient: Děkuji. (OpenAI, 2023)

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: čeština pro cizince, dialog v restauraci mezi klientem a číšníkem, úroveň A1, obsahuje pozdravy, objednání, placení s výběrem způsobu:

- Číšník: Dobrý den. Vítejte v naší restauraci.
- Klient: Dobrý den.
- Číšník: Máte rezervaci?
- Klient: Ne, nemáme rezervaci.
- Číšník: To není problém. Máte rádi stolování u okna nebo v hlavní části restaurace?
- Klient: U okna, prosím.

- Číšník: Samozřejmě, tady máte stůl u okna. Co si dáte k pití?
- Klient: Dvě piva, prosím.
- Číšník: Dvě piva. A co k jídlu?
- Klient: Dnes si dám hovězí guláš.
- Číšník: Hovězí guláš. Výborná volba. A co druhý pokrm?
- Klient: Já si dám rybu.
- Číšník: Rybu. Skvěle. Nyní přinesu vaše nápoje a poté objednávku kuchaři. Mohu vám přinést něco k zakousnutí?
- Klient: Ano, přinesete nám bramborové lupínky, prosím?
- Číšník: Samozřejmě, bramborové lupínky. Budou zde za chvíli.
- (Klienti čekají na své nápoje a bramborové lupínky)
- Číšník: Máte to tady. Dvě piva a bramborové lupínky.
- Klient: Děkuje.
- (Po jídle)
- Číšník: Jak jste spokojeni se svým jídlem?
- Klient: Výborné, děkuje.
- Číšník: To mě těší. Můžu vám přinést desert nebo kávu?
- Klient: Ne, děkuje. Můžeme dostat účet, prosím?
- Číšník: Samozřejmě. Zde máte váš účet. Můžete platit hotově nebo kartou.
- Klient: Platíme kartou, prosím.
- Číšník: V pořádku. Zadejte PIN, prosím.
- (Klient zadává PIN a platí kartou)
- Číšník: Děkuje za návštěvu. Přeji vám hezký den.
- Klient: Děkuje. Na shledanou. (OpenAI, 2023)

2.2 Úprava textů

ChatGPT může rychle přizpůsobit existující texty podle potřeb výuky, např. jejich zkrácením či rozšířením, přeformulováním, vytvořením shrnutí, nahrazením slov synonymy, změnou charakteru textu, úpravou obtížnosti nebo zaměřením na určité jazykové jevy. Takto lze texty připravit do výuky nejen jako receptivní input, ale také jako podklad pro práci s ním.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavkem nahradit slovo „fyzický“ synonymním výrazem:

Správná výživa, pravidelná tělesná aktivita a snižování stresu jsou klíčové pro udržení zdravého srdce. (OpenAI, 2023)

Ukázka vygenerovaného textu s požadavkem odstranit diakritiku:

Zdravi srdce je klicove pro celkovou pohodu. Spravna vyziva, pravidelna fyzicka aktivita a kontrola stresu jsou zasadni pro udrženi zdraveho srdce. Prevence je lepsi nez lecba, a proto je dulezite dbat na zdravy zivotni styl a pravidelne lekarske kontroly. (OpenAI, 2023)

2.3 Tvorba či generování otázek

Kladení otázek je jedním ze základních nástrojů práce s textem a ověřování jeho porozumění. Chatbot je v tomto směru velkým pomocníkem – oproti člověku dokáže ve velmi krátkém čase vytvořit velké množství otázek, a to na základě předloženého textu a konkrétních kritérií. Bez textové předlohy slouží generátor jako takřka nekonečný zdroj otázek pro konverzační aktivity. Lze požadovat např. zohlednění tématu či úrovně, přítomnost daných tázacích výrazů (kde, proč, odkdy) či gramatických jevů (otázky pouze v přítomnosti). ChatGPT zvládne vytvořit otázky na základě příkazu, že se jedná o ověřování porozumění textu, ale u komplikovanějších komunikátů občas dochází k chybovosti právě v oblasti toho, jak model „rozumí“ výchozímu textu.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: čeština pro cizince, konverzační otázky, s akuzativem:

- Co jsi včera koupil(a) v obchodě?
- Jakou knihu čteš právě teď?
- Máš rád(a) klasickou hudbu? Posloucháš ji někdy?
- Kde jsi strávil(a) poslední prázdniny?
- Kdy jsi viděl(a) svého nejlepšího kamaráda naposledy?
- Co bys si přál(a) dostat jako dárek k narozeninám?
- Který film jsi naposledy sledoval(a) v kině?
- Kam bys chtěl(a) jet na svou další dovolenou?
- Jaké zvíře máš nejraději?
- Kterou cestovní destinaci si přeješ navštívit v budoucnu? (OpenAI, 2023)

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: čeština pro cizince, konverzační otázky na téma bydlení, úroveň A1:

- Kde bydlíš?
- Bydlíš v bytě nebo v domě?
- Kolik místností má tvé bydlení?
- Kdo s tebou bydlí?
- Co máš rád(a) na svém bydlení?
- Jaké zařízení máš ve svém bytě/domě?
- Kde je tvé bydlení? Blízko centra města nebo na okraji?
- Jaké je tvé sousedství?
- Máš v okolí nějaké obchody nebo restaurace?
- Máš nějakou zahradu nebo balkon? (OpenAI, 2023)

2.4 Tvorba úkolů a testů

ChatGPT může být užitečný také při tvoření úkolů či testů. Podobně jako u otázek lze pracovat s textovou předlohou nebo bez ní, zadávat požadovaná kritéria

a generovat různé typy testových úloh (otevřené/uzavřené, doplňovací, uspořádací apod.). Zde je však více než jindy nutné co nejpodrobněji formulovat prompt a následně pečlivě zkontrolovat výsledný produkt nejen po stránce obsahové či jazykové, ale také zda odpovídá didaktickým standardům.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: čeština pro cizince, úroveň A2, text o Olomouckých tvarůžkách, následně upravit na doplňovací úlohu s doplňováním sloves:

Olomoucké tvarůžky ..... typický český sýr. Jsou malé a kulaté a mají silnou vůni a intenzivní chuť. .... se z mléka pomocí bakterií a zpracovává se na tvaroh. Poté se tvaroh formuje do malých kuliček a posype se solí. Po několika dnech kvašení a fermentace ..... ostrými a pikantními. Olomoucké tvarůžky ..... populární v Olomouckém kraji a mnoho lidí je rádo jí. Lidé je často podávají s chlebem, ořechy, cibulí a nastrouhaným chřestem. Můžete je také najít v různých jídelnách, jako jsou omáčky nebo polévky. Mají specifický zápach a chuť, které mohou být pro některé cizince poněkud silné. Ale jsou to jedinečný produkt olomoucké kuchyně, který stojí za ochutnání, pokud máte rádi pikantní sýry. (OpenAI, 2023)

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: test s různými typy testovacích úloh, použít předložený text o zlomeninách:

Otázka s výběrem 1 správné varianty: Co je zlomenina?

- a) Onemocnění kostí
- b) Poranění měkkých tkání
- c) Porušení celistvosti kosti
- d) Zánět kloubu

Otázka typu multiple choice: Jaký je nejběžnější důvod vzniku zlomeniny?

- a) Zánět
- b) Osteoporóza
- c) Artritida
- d) Svalové křeče

Otázka doplňovací: Zlomeniny dělíme na zavřené, otevřené a ..... zlomeniny.

Otázka otevřená: Jaké jsou typické příznaky zlomeniny?

Otázka ano-ne: Zlomeniny mohou vzniknout nadměrnou zátěží a nedostatečnou regenerací kosti. (Ano/Ne)

Otázka dichotomická: Je možné léčit zlomeninu bez lékařského ošetření? (Ano/Ne)

Otázka přiřazovací: Přiřaďte správné typy zlomenin k jejich popisu:

- a) Zavřená zlomenina
- b) Otevřená zlomenina
- c) Únavová zlomenina

Popis:

1. Kost prořezává kůži a vystupuje ven.
2. Kost je zlomena, ale není vidět žádný průlom kůže.
3. Vzniká nadměrnou opakovanou zátěží na kosti.

Otázka uspořádací: Uspořádejte následující fáze léčby zlomeniny správně od prvního kroku:

- Rehabilitace pod dohledem fyzioterapeuta
- Fixace a klid na zhojení
- První lékařská pomoc
- Výměna sádry nebo ortézy
- Užívání léků k tlumení bolesti

(OpenAI, 2023)

2.5 Aktivity do hodin

Začínajícím lektorům může být k užitku schopnost chatbotu navrhovat do výuky různé typy aktivit a her. Opět je vhodné zadat programu co nejvíce informací o očekávaném výstupu a vygenerovaný produkt doporučujeme nejdříve otestovat, posoudit jeho přínosy a vhodné začlenění do výuky.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: čeština pro cizince, tipy na procvičování minulého času, preference méně obvyklých aktivit:

- Časová kapsle: Studenti si napíší dopis svému budoucímu já o tom, co v minulém týdnu dělali. Poté jej zapečetí v obálce a vrátí vám. Po nějakém čase (např. po měsíci) dopisy vrátíte studentům k přečtení a diskuzi.
- Detektivní příběh: Přečtěte studentům krátký detektivní příběh, kde je mnoho událostí popsaných v minulém čase. Na konci příběhu jim položte otázky k detailům z příběhu, na které musí odpovídat v minulém čase.
- Denník postavy z historie: Nechte studenty vybrat si historickou postavu a napsat její denník za jeden den v minulém čase.
- Rozhovor s celebritou: Jeden student předstírá, že je slavná osobnost, a ostatní mu kladou otázky o jeho/její minulosti. Například: „Kde jsi byl/a včera?“
- Rekonstrukce události: Dejte studentům obrázky z různých událostí v nesprávném pořadí. Musí je seřadit správně a poté popsat, co se stalo, v minulém čase.
- Filmový kritik: Přehráňte studentům krátký film nebo klip a poté je požádáte, aby napsali recenzi toho, co viděli, v minulém čase.
- Hra na pantomimu: Jeden student předvede nějakou činnost (např. čtení knihy, vaření) a ostatní musí hádat, co dělal v minulém čase („četl knihu“, „vařil večeři“).
- Minulost vs. budoucnost: Rozdělte třídu na dva týmy. Jeden tým popisuje události v minulém čase a druhý tým musí tyto události přetvořit do budoucího času.
- Osobní časová osa: Nechte studenty vytvořit časovou osu svých významných událostí v životě a poté je prezentovat třídě v minulém čase.

- Cestovatel v čase: Jeden student je cestovatel v čase, který právě přišel z minulosti. Ostatní studenti mu kladou otázky o tom, co viděl, co dělal atd.

(OpenAI, 2023)

3 Přínosy a úskalí studia češtiny pro cizinci s využitím chatbotu

Jak lze vypožorovat z výše uvedených ukázek, při práci s chatbotem je nutná revize jeho výsledků z mnoha hledisek: Je text obsahově správný? Odpovídá požadované jazykové úrovni? Obsahuje text gramatické, lexikální, pravopisné či jiné chyby? Koresponduje výsledek s didaktickým záměrem učitele? Je proto zřejmé, že student češtiny pro cizince je (alespoň prozatím) značně limitován v možnostech smysluplného využití chatbotu, neboť jeho jazyková kompetence (mluvíme zde zejména o nižších jazykových úrovních) mu neumožňuje posoudit vygenerovaný výsledek. Provedly jsme několik simulací komunikace anglicky mluvícího studenta s chatbotem a předkládáme některé výsledky.

3.1 Prezentace jazykových jevů

Čeština je sice jeden ze složitějších jazyků na osvojení, ale jako „malý“ jazyk ne-disponuje nepřehledným množstvím výukových materiálů různé kvality a zaměření, proto její studenti často hledají pomoc na internetu. Vyzkoušeli jsme požádat chatbot o výklad různých jazykových jevů, výsledky však v naprosté většině neodpovídaly správnému, rozuměj bezchybnému a úplnému, výkladu, i když je nutno podotknout, že v této oblasti verze 4.0 vykazovala méně chybovosti než 3.5.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavkem (v angličtině) vysvětlit užití akuzativu v češtině:

1. Direct Objects: The accusative case is primarily used to mark the direct object of a verb, indicating the receiver of the action or the target of the verb's action. By using the accusative case, Czech speakers can clearly distinguish the direct object from other sentence elements. Example: English: „I see the book.“ Czech: „Vidím knihu.“ (nominative: kniha, accusative: knihu)
2. Indirect Objects: In addition to marking the direct object, the accusative case can also be used to mark the indirect object in certain constructions. This helps to indicate the recipient or beneficiary of an action. Example: English: „I gave him the gift.“ Czech: „Dal jsem mu dárek.“ (nominative: dárek, accusative: mu)
3. Prepositions: Some prepositions in Czech are used with the accusative case to indicate location, direction, or motion towards something or someone. The accusative case helps to differentiate these prepositions from others that may require a different case. Example: English: „I'm going to the park.“ Czech: „Jdu do parku.“ (nominative: park, accusative: parku)
4. Clarity and Precision: The accusative case allows for more precise and specific communication by indicating the direct object of a sentence. It helps to avoid ambiguity and ensures that the meaning of a sentence is clear. (OpenAI, 2023)

Ukázka vygenerovaného textu s požadavkem (v angličtině) napsat všechny významy verba „vynést“:

- Vynést – fyzicky zdvihnout nebo unést něco těžkého nebo objemného. Například: Pomohl mi vynést těžkou skříň ze sklepa.
- Vynést – dostat se nahoru nebo vystoupat na vyšší místo nebo úroveň. Například: Turista se vynesl na vrchol hory a obdivoval nádherný výhled.
- Vynést – povýšit nebo postavit na vyšší úroveň ve společenském nebo pracovním kontextu. Například: Za svou práci byl vynesel na vedoucího pozici v oddělení.
- Vynést – získat úspěch, popularitu nebo uznání. Například: Jeho kniha se vynesla mezi bestsellery a získala mnoho pozitivních recenzí.
- Vynést – uvést na trh nebo představit něco nového, jako produkt, službu apod. Například: Firma hodlá vynést novou řadu chytrých telefonů na trh.
- Vynést – odnést nebo přenést něco z jednoho místa na druhé. Například: Prosim tě, můžeš mi vynést ty knihy do knihovny?
- Vynést se – čelit nebo odolávat tlaku, zkoušce nebo obtížím. Například: Sportovec se musí vynést a vytrvat v extrémních podmínkách.
- Vynést – dosáhnout určité výše nebo vzdálenosti v letectví nebo kosmonautice. Například: Raketka se vynesla do vesmíru a vstoupí na orbitální dráhu.
- Vynést – vyhnat, vyhánět nebo odstranit něco nežádoucího. Například: Museli jsme vynést všechny hmyzí hnízdo z domu.
- Vynést se – stát se zřejmým, patrným nebo nápadným. Například: Jeho talent se vynesla až při veřejném vystoupení. (OpenAI, 2023)

3.2 Vypracování nebo ověřování úkolů

Stejně jako u prezentování jazykových jevů spornou spolehlivost vykazují výsledky pokusů o vypracování či ověření zadaného úkolu.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavkem uvést vidový protějšek k verbům běžet, milovat, přejít, vařit, jíst:

- běžet (dokonavý vid) – běhat (nedokonavý vid)
- milovat (dokonavý vid) – milovat (nedokonavý vid)
- přejít (dokonavý vid) – přecházet (nedokonavý vid)
- vařit (dokonavý vid) – vařit (nedokonavý vid)
- jíst (dokonavý vid) – jíst (nedokonavý vid) (OpenAI, 2023)

Ukázka vygenerovaného textu s požadavkem naučit studenta češtiny pro cizince na úrovni A1 napsat formální omluvný e-mail:

Subject: Omluva za zmeškanou schůzku

Vážený/á [Jméno příjemce],

Chtěl(a) bych se Vám velice omluvit za to, že jsem dnes zmeškal(a) naši plánovanou schůzku. Bylo to neodpuštělné a chci Vám vyjádřit svou upřímnou lítost.

Bohužel, došlo ke komplikacím, které mě zdržely, ačkoliv jsem se snažil(a) přijít včas. Rozumím, že Vaše časové plány jsou cenné, a jsem si vědom(a) toho, že mé zpoždění Vás mohlo zbytečně zdržet. To bylo neprofesionální a nedostatečné z mé strany.

Rád(a) bych Vás požádal(a) o druhou šanci. Mohl(a) bych navrhnout nový termín pro naši schůzku, který Vám bude vyhovovat? Znovu bych chtěl(a) zdůraznit, jak mi je líto způsobených potíží a jsem připraven(a) udělat maximum pro to, abych to napravit(a).

Děkuji za Vaši trpělivost a pochopení. Omlouvám se za jakékoli nepřijemnosti, které jsem mohl(a) způsobit.

S pozdravem,

[Tvoje jméno]

(OpenAI, 2023)

3.3 Oprava textu

Při opravě chybového textu se ChatGPT osvědčil více než v předchozích případech, nicméně se ukazuje, že není schopen rozlišit záměr mluvčího či sociokulturní kontext komunikátu.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavkem opravit chyby (2) v projevu studentky češtiny pro cizince (1) na úrovni A2:

- (1) Já student češtiny a mám rád češi. Jsem tady studuju už neskolkó týdný. Chcu učít čeština dobrý. Já ráda plavat.
- (2) Já jsem student češtiny a mám rád češtinu. Jsem tady studuji už několik týdnů. Chci se naučit česky dobře. Já rád plavu.

(OpenAI, 2023)

3.4 Simulace konverzace s rodilým mluvčím

Velmi slibnou se nám zdála možnost konverzace studenta s chatbotem jako simulace komunikace s rodilým mluvčím. ChatGPT umí na otázky odpovídat, ale také je klást, pokud mu zadáme patřičné informace. Jako zábavného společníka bez větších nároků na smysluplnost, jazykovou adekvátnost a didaktický záměr může být studentům nápomocen. Jeho limity však pozorujeme zejména ve třech oblastech: 1. Nezvládá udržet požadovanou jazykovou obtížnost po celou dobu komunikace. 2. V roli tazatele pokládá otázky, které nejsou relevantní či přiměřené. 3. Někdy jako robot odmítá odpovídat na otázky určené člověku, tedy tzv. „vypadává“ z role.

Ukázka vygenerovaného textu s požadavky: dialog lékaře (L) a pacienta (P), projev na úrovni B1, v roli pacienta/pacientky chatbot:

- L: Dobrý den, co vás trápí?

- P: Dobrý den, momentálně se mnou není nic špatně, jsem jen umělým inteligentním modelem, který vám rád poskytuje informace a odpovídi na otázky. Jak vám mohu dnes pomoci týkající se zdraví?
- L: Bolí vás hlava?
- P: Ano, bohužel, mám bolesti hlavy.
- L: Jak dlouho máte bolesti hlavy?
- P: Bolesti hlavy mám už několik hodin. Trochu mi to připomíná tupou bolest v čele.
- L: Jak silná je to bolest na stupnici od 0 do 10?
- P: Na stupnici od 0 do 10 bych bolest ohodnotil asi jako 5, takže je to poměrně středně silná bolest.
- L: Vzal jste si nějaký lék na bolest?
- P: Ano, vzal jsem si ibuprofen na zmírnění bolesti.
- L: A pomohlo to?
- P: Zatím to bohužel nepomohlo úplně. Bolest hlavy stále přetrvává, ale doufám, že se brzy uleví.
- L: Máte takové bolesti často?
- P: Ne, obvykle nemívám bolesti hlavy často. Toto je spíše výjimečná situace.
- L: Máte menstruaci?
- P: Omlouvám se za nedorozumění, ale jako umělý inteligentní model nemám fyzické tělo ani biologické funkce, včetně menstruace. Mohu vám ale dál pomáhat s vašimi dotazy ohledně zdraví nebo jinými tématy, pokud máte nějaké další otázky.
- L: Kdy bolest začala?
- P: Bolest hlavy začala před asi šesti hodinami, kdy jsem si poprvé všiml nepříjemného pocitu v čele.

(OpenAI, 2023)

3.5 Generování slovníku

ChatGPT zvládne excerpovat z předloženého textu slova podle zadaných kritérií (verba, slova na T apod.), přeložit je do požadovaného jazyka a vygenerovat je v různých formátech (podle abecedy, do sloupců, ve formátu CSV pro nahrání do aplikace Anki apod.). Chybovost překladů v jazycích anglickém a českém byla v rámci našich pokusů minimální, přesto doporučujeme kontrolu generovaného produktu.

4 Závěr

Nástroje umělé inteligence již dlouhou dobu pomáhají ve výuce cizích jazyků jak studentům, tak učitelům. Se zpřístupněním chatbotu GPT se radikálně změnil způsob, jakým lze umělou inteligenci využívat, a role uživatelů nástrojů AI se velmi aktivizovala, a to díky dostupnosti chatbotu GPT a jednoduchosti jeho používání. Je ale nutné si uvědomit, že jazykový model, který je vytrénován na obrovském množství dat v anglickém jazyce, bude mít v češtině určité limity, kterých by si měli být vědomi nejen lektoři, ale i studenti. Díky tomu budou moci plně využívat potenciálu chatbotu jako nástroje, který práci ulehčuje, nikoli ztěžuje.

Reference

- BOŽIĆ, VELIBOR & POOLA, INDRASEN. (2023). Chat GPT and education. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/369926506_Chat_GPT_and_education
- HALAWEH, M. (2023). ChatGPT in education: Strategies for responsible implementation. *Contemporary Educational Technology*, 15(2). Dostupné na <https://doi.org/10.30935/cedtech/13036>
- HUANG, JIAHUI & SALEH, SALMIZA & LIU, YUFEI. (2021). A Review on Artificial Intelligence in Education. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/351470728_A_Review_on_Artificial_Intelligence_in_Education
- CHODĚRA, RADOMÍR. (2013). *Didaktika cizích jazyků: úvod do vědního oboru*. Vyd. 2. Praha: Academia, ISBN 978-80-200-2274-5.
- JOYNER, D. A. (2023). ChatGPT in Education: Partner or Pariah? *Crossroads (Association for Computing Machinery)*, 29(3). Dostupné na <https://doi.org/10.1145/3589651>
- KASNECI, E. ET AL. (2023). ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*, 103. Dostupné na <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>
- KING, M. R., CHATGPT. (2023). A conversation on artificial intelligence, chatbots, and plagiarism in higher education. *Cellular and Molecular Bioengineering*, 16(1). Dostupné na <https://doi.org/10.1007/s12195-022-00754-8>
- OPENAI. (2023). *ChatGPT* (August 3 Version) [Large language model]. <https://chat.openai.com>
- PRŮCHA, JAN. (2010). *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1.
- RUDOLPH, J., TAN, S., & TAN, S. (2023). ChatGPT: Bullshit spewer or the end of traditional assessments in higher education? *Journal of Applied Learning and Teaching*, 6(1). Dostupné na <https://doi.org/10.37074/jalt.2023.6.1.9>

Autorka

Mgr. Dita Macháčková, e-mail: dita.machackova@lfp.cuni.cz, Ústav jazyků Lékařské fakulty v Plzni, Univerzita Karlova

Autorka vystudovala učitelství českého a ruského jazyka na FPE ZČU v Plzni, zde po dokončení studia začala vyučovat ruskou literaturu, ruštinu pro bohemisty a češtinu pro cizince, které se věnuje dodnes. Od roku 2004 působí na LF UK v Plzni, kde vede semináře češtiny pro cizince. Několik let se pravidelně účastní MLJŠ ZČU v Plzni, v letech 2012–2017 jako koordinátorka sekce češtiny. Je členkou zkušebních komisí zkoušek češtiny pro cizince, metodičkou kurzů češtiny pro cizince, autorkou materiálů pro výuku češtiny pro cizince a na ZČU v Plzni i v jiných organizacích přednáší problematiku výuky češtiny pro cizince. Je aktivní členkou AUČJ, v letech 2011–2015 ve funkci tajemnice.